

**ВІДГУК
офіційного опонента
на дисертацію Сірика Зіновія Орестовича
«Фінансово-інвестиційне забезпечення розвитку територіальних громад в
умовах адміністративно-територіальної реформи»,
подану до захисту на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук
за спеціальністю 08.00.05 - розвиток продуктивних сил і регіональна
економіка**

**1. Актуальність теми дисертації та її зв'язок із напрямками
науково-дослідних робіт**

Сучасна регіональна політика спрямована на формування активних та економічно життєздатних територіальних громад. Реалізація реформи децентралізації відповідає сучасним запитам і потребам суспільства щодо розширення можливостей територіальних громад підвищити рівень життя її мешканців. Для цього необхідно задіяти всі важелі впливу та ресурси задля активізації економічної діяльності у новостворених ОТГ. Безумовно фінансово-інвестиційні ресурси поряд з іншими стимулюючими чинниками відіграватимуть чи не найважливішу роль в процесах економічного зміцнення громад та добробуту їх мешканців. Розширення джерел інвестиційних надходжень, підвищення ефективності використання бюджетних коштів, в т.ч. і шляхом залучення інструментів проектного менеджменту сприятиме нарощенню економічного та соціального капіталу територіальних громад, формуванню на їх основі точок економічного зростання.

Беззаперечним є той факт, що сьогодні мають пройти кардинальні зміни, що забезпечать, з одної сторони, зростання фінансово-економічної автономії територіальних громад, тобто підвищення рівня їх бюджетної самостійності, а з іншої – підвищать контроль та відповідальність місцевого самоврядування і органів виконавчої влади.

Тому піднята у дисертаційній роботі проблема удосконалення фінансово-

інвестиційного забезпечення розвитку територіальних громад є вкрай актуальною.

Мета дисертації Сірика 3.0. відповідає темі та науковій проблемі дослідження – обґрунтування теоретико-методологічних та науково методичних засад функціонування системи фінансово-інвестиційного забезпечення розвитку територіальних громад в нових умовах реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні та розроблення рекомендацій щодо її удосконалення. У дисертації автор не лише довів потребу науки та практики у системному погляді на цю проблему, але й поставив низку завдань, які за змістом та кількістю є достатніми для досягнення поставленої мети.

Актуальність теми підтверджується також і тим, що робота виконана згідно з планами науково-дослідних робіт Національного університету «Львівська політехніка», зокрема з темою «Розвиток інноваційних аспектів публічно-приватного партнерства» (номер державної реєстрації 0118U000345) у роботі над якою здобувачем обґрунтовано умови та форми публічно-приватного партнерства в інвестиційній діяльності територіальних громад, та ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М.І. Долишнього НАН України»: «Методологічні основи та напрями реформування адміністративно-територіального устрою України» (номер державної реєстрації 0114U004401), у рамках якої здобувачем здійснено обґрунтування перспективної системи адміністративно-територіальних одиниць, проведено аналіз особливостей реформування адміністративно-територіального устрою країн Європи, розроблено пропозиції з розподілу функцій та повноважень органів державної влади й місцевого самоврядування в системі адміністративно-територіального устрою та їх фінансово-економічного забезпечення; «Наукові засади формування моделі сталого ендогенного зростання регіонів України в умовах адміністративно-фінансової децентралізації» (номер державної реєстрації 0117U000691), в рамках якої здійснено оцінку соціально-економічного становища об'єднаних територіальних громад України, досліджено інструменти їх розвитку, форми співпраці між громадами, обґрунтовано поняття інвестиційного потенціалу територіальних громад, розкриті шляхи залучення інвестиційних ресурсів.

Об'єкт і предмет дослідження визначено згідно науково-методичних вимог до дисертаційних робіт.

1. Ступінь обґрунтованості та достовірності наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації

Наукові положення, висновки та рекомендації, що представлені в дисертації, в достатній мірі обґрунтовані. Їх теоретичним підґрунтям стали праці провідних вчених із проблематики регіонального розвитку та децентралізації влади. Дослідження проводилися із залученням широкої інформаційної бази, зокрема, законодавчих та нормативно-правових актів, стратегічних і програмних документів, матеріалів та даних Державної служби статистики України, наукових праць і публікацій вітчизняних і закордонних вчених з проблематики дослідження та інших джерел.

Обґрунтованість наукових положень дисертації, їх достовірність й новизна забезпечуються широким застосуванням автором низки загальнонаукових та спеціальних методів: абстрактно-логічного, теоретичного узагальнення, порівняння – для дослідження сутності місцевого самоврядування в системі територіальної організації влади, а також для уточнення базових категорій та понять, що стосуються фінансово-інвестиційного забезпечення розвитку територіальних громад; систематизації та групування - для дослідження сутності, функцій, принципів побудови фінансово-інвестиційного забезпечення місцевого самоврядування; графічний, аналізу та синтезу - для оцінювання сучасних тенденцій фінансово-інвестиційного забезпечення розвитку територіальних громад, дослідження бюджетних механізмів й міжбюджетних відносин; економіко-статистичного аналізу та групування - для дослідження значимості інвестицій у фінансуванні реалізації потреб територіальних громад; стратегічного аналізу, програмно-цільового, побудови алгоритму - для визначення стратегічних детермінант удосконалення напрямів залучення зовнішніх запозичень територіальними громадами.

Достовірність наукових положень, отриманих в роботі підтверджується апробацією наукових результатів на 10 міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференціях.

2. Новизна наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації

Серед наукових результатів, які подано вперше в ході дисертаційного дослідження відповідно до окреслених наукової проблеми, мети та завдань дисертаційного дослідження, зазначимо такі:

- обґрунтування концепції формування системи фінансово-інвестиційного забезпечення розвитку територіальних громад в умовах реформування місцевого самоврядування й територіальної організації влади в Україні (с. 53-55; 143; 213-216; 264-266; 300-301);

- розробку методологічного підходу до дослідження процесів фінансово-інвестиційного забезпечення розвитку територіальних громад (с. 143-152; 175-177; 264-266);

- методологічне обґрунтування дослідження інвестиційної спроможності територіальних громад, яке включає концептуалізацію цього поняття та методичний підхід до оцінювання інвестиційної спроможності територіальних громад (с. 229-232; 238-240);

Новітнім науковим доробком автора слід вважати також удосконалення:

- наукових положень щодо обґрунтування ролі управлінського чинника, що, передбачають його розгляд у якості елемента інвестиційного потенціалу територіальних громад з визначенням шляхів ефективізації використання управлінського чинника у процесі практичної реалізації завдань з фінансово-інвестиційного забезпечення місцевого самоврядування на базовому рівні адміністративно-територіального устрою (с. 139-140);

- концептуальної моделі територіальної згуртованості у розвитку громад, суть якої полягає у застосуванні організаційно-економічних заходів щодо посилення участі суб'єктів економічної діяльності на території громади у вирішенні її інвестиційних завдань (с. 335-347; 354-360);

- систематизації інвестиційних проектів та заходів відповідно до повноважень територіальних громад у сфері місцевого самоврядування в розрізі різних джерел фінансування (с. 153-155);

- наукових підходів до встановлення причинно-наслідкових зв'язків процесу реформування адміністративно-територіального устрою та можливих ризиків;

- теоретико-методичних підходів до удосконалення механізму міжбюджетних відносин, які спрямовані на мінімізацію або усунення диспропорцій у розвитку територіальних громад (с. 321-324; 333-334).

Серед наукових результатів, які набули подальшого розвитку в ході наукового дослідження, вкажемо на такі:

- термінологічний апарат дослідження у частині сутності поняття «інвестиційний потенціал територіальної громади», яке враховує економіко-управлінські особливості територіальних громад як елементів системи адміністративно-територіального устрою держави (с. 140-141);

- визначення сутності поняття «територіальна громада», яке запропоновано розглядати в адміністративно-територіальному контексті як первинної (базової) одиниці системи адміністративно-територіального устрою держави (с. 33-34);

- науково-методичний підхід до вирішення проблем вирівнювання фінансово-інвестиційних можливостей соціально-економічного розвитку територіальних громад (с. 218-219).

Вказаний вище науковий доробок дисертанта в частині пунктів новизни дисертаційного дослідження, дозволяє зробити висновок, що вони є вагомим для науки й практики, оскільки збагачують теоретико-методологічний базис регіоналістики та теорії фінансів новітніми концептуальними та методичними положеннями.

3. Аналіз відображення результатів дослідження в публікаціях та авторефераті

Основні ідеї, положення та найважливіші результати дисертації опубліковано автором самостійно та у співавторстві у 39 наукових працях загальним обсягом 45,1 д. а., з яких: 3 монографії (в тому числі 1 одноосібна), 23 статті у наукових-фахових виданнях України (у тому числі 19 – у виданнях, включених до міжнародних 31 наукометричних баз) та 3 – у наукових періодичних виданнях інших держав, 7 публікацій апробаційного характеру, 3

публікації, що додатково відображають наукові результати дисертації.

Обсяг друкованих робіт та їх кількість відповідають вимогам МОН України до публікації основного змісту дисертацій на здобуття наукового ступеня доктора наук. У наукових працях повною мірою представлено результати всіх розділів дисертації.

Наведені в дисертації результати повністю викладені в авторефераті, який містить відомості про зміст дисертації, ступінь новизни розробок, теоретичне та практичне значення отриманих результатів. Матеріали автореферату та дисертації викладено чітко, послідовно, літературною мовою. Ілюстративний матеріал допомагає зрозуміти й оцінити основні ідеї роботи.

4. Зміст та завершеність дисертаційної роботи

Дисертаційна робота Сірика 3.0, є логічно структурованою, відповідає меті та завданням дослідження, забезпечує повне висвітлення отриманих результатів. Робота є завершеним науковим дослідженням, містить необхідні теоретико-методологічні положення, аналітичні розробки та пропозиції. Дисертаційна робота складається з п'яти розділів, висновків, списку використаних джерел і додатків.

В першому розділі роботи «Наукові основи формування та функціонування територіальних громад в системі адміністративно-територіального устрою» розкрито теоретичні основи функціонування базових одиниць адміністративно-територіального устрою, зокрема; досліджено сутність поняття «територіальна громада» (с. 33-34) та «місцевий економічний розвиток» (с. 37-38); проаналізовано теоретичні основи функціонування територіальних громад, домінуючі чинники, які впливають на місцевий економічний розвиток, розкривають територіальної організації влади та специфіку фінансової децентралізації (с. 34-42). В цій частині роботи акцентовано увагу на засадах та принципах формування системи місцевого самоврядування (с. 43-54), а також особливостях світового досвіду реформування адміністративно-територіального устрою (с. 56-80). Досліджено проблеми реформування адміністративно-територіального устрою у пострадянських й постсоціалістичних країнах (с. 81-

97).

У другому розділі «Теоретичні засади дослідження фінансово-інвестиційних процесів в територіальних громадах» визначено інституційні основи діяльності територіальних громад (с. 105-127); визначено сутність поняття «фінансово-інвестиційного забезпечення територіальних громад» (с. 129-132), сутність, структура, можливості використання ресурсного потенціалу місцевого самоврядування: (с. 133-141) та охарактеризовано складові системи фінансово-інвестиційного забезпечення територіальних громад (с. 142-144). Здійснено класифікацію джерел фінансування місцевого економічного розвитку (с. 151-157; 162-169). Особливу увагу приділено сутності процесів децентралізації та фінансової децентралізації (с. 159-161; 170-176).

Третій розділ «Стан і тенденції фінансово-інвестиційного забезпечення територіальних громад в Україні» сфокусовано на: ретроспективному аналізі нормативної бази функціонування територіальних громад, що дозволило визначити її недоліки (с. 181-187); аналізі стан формування ОТГ в регіонах України та диференціація рівня фінансової спроможності вже сформованих ОТГ (с. 188-194); окресленні проблем, що виникли в наслідок реформування адміністративних районів, в т.ч. і щодо розподілу повноважень на субрегіональному рівні (с. 194-199). Проведено аналіз фінансово-бюджетної спроможності територіальних громад, що дозволило зробити висновок щодо формування доходів бюджетів територіальних громад (с. 200-213). В ході дослідження інвестиційної спроможності територіальних громад визначено напрями управління інвестиційною діяльністю територіальних громад та їх інвестиційні потреби (с. 221-232). Для виявлення особливостей інвестиційної спроможності територіальних громад регіону в ході дисертаційного дослідження проведено їх детальніше оцінювання на прикладі ОТГ Львівської області (с. 238-243; с. 275-278).

У четвертому розділі «Механізми фінансово-інвестиційного забезпечення розвитку територіальних громад в сучасних умовах» охарактеризовано бюджетні механізми забезпечення інвестиційних потреб територіальних громад (с. 248-266) та здійснено аналіз доходів, що закріплені за бюджетами місцевого

самоврядування (с. 267-281). В роботі охарактеризовано джерела зовнішніх запозичень територіальними громадами та механізми їх залучення (с. 279-290).

П'ятий розділ «Вдосконалення фінансово-інвестиційного забезпечення розвитку територіальних громад» включає пропозиції щодо розбудови інституту місцевого самоврядування в Україні, а саме в частині уточнення компетенції органів управління територіальних громад, обґрунтування основних засад та принципів управління (с. 293-305), пропозицій з удосконалення міжбюджетних відносин (с. 316-332; 333-334) та застосування механізмів державно-приватного партнерства (с. 337-346).

Основні результати дослідження та висновки є конкретними, достатньо аргументованими та являють собою предмет для захисту.

5. Практичне значення результатів дослідження

Практичне значення одержаних результатів дослідження полягає у розробленні теоретико-методологічних узагальнень та науково-практичних рекомендацій щодо вдосконалення механізму фінансово-інвестиційного забезпечення розвитку територіальних громад в умовах реформування місцевого самоврядування й територіальної організації влади. Наукові результати дисертаційної роботи знайшли практичне застосування в роботі центральних і регіональних органів влади, зокрема: Міністерства розвитку громад і територій України (довідка 7/31/17497-20 від 23.10.2020 р.) при удосконаленні територіальної організації влади з урахуванням фінансово-інвестиційних аспектів забезпечення функціонування місцевого самоврядування; Львівського регіонального відділення Асоціації міст України (довідка №62 від 17.06.2020 р.) при підготовці та впровадженні реформи місцевого самоврядування в регіоні; Підкомітету з питань електроенергії та транспортування енергії Комітету з питань паливно-енергетичного комплексу, ядерної політики та ядерної безпеки Верховної Ради України (довідка №49-08-08/153 від 16.17.2019 р.) при розробці законопроекту 8449-д від 05.12.2018 р. про внесення змін до деяких законів України щодо забезпечення конкурентних умов інвесторам при виробництві та постачанні комунальним споживачам електричної енергії з

альтернативних джерел енергії; Департаменту економічної політики Львівської обласної державної адміністрації: при розробці Стратегії розвитку Львівської області на період до 2020 року та Плану її реалізації (довідка №1-3269 від 05.12.2016 р.), при розробці програм соціально-економічного та культурного розвитку Львівської області (довідка №274-1-52 від 03.06.2020 р.); Департаменту фінансів Львівської обласної державної адміністрації (довідка №25 від 23.09.2020 р.) при підготовці Стратегії розвитку Львівської області на період до 2027 р. у частині шляхів формування фінансових ресурсів для потреб соціально-економічного розвитку територіальних громад регіону; Львівського регіонального відділення всеукраїнської асоціації громад (довідка №17 від 30.06.2020 р.) при розробці стратегій розвитку об'єднаних територіальних громад Львівщини; Обласної асоціації місцевих рад «Ради Львівщина» (довідка №74 від 20.08.2020 р.) при реформуванні субрегіонального рівня адміністративно-територіального устрою Львівської області - районних рад та районних державних адміністрацій, у яких обґрунтовано розподіл повноважень між базовим та районним рівнями місцевого самоврядування; Агенції регіонального розвитку Львівської області (довідка №11 від 05.08.2020 р.) при підготовці проекту Стратегії розвитку Львівщини до 2027 р. Результати дисертаційної роботи застосовані у навчальному процесі Національного університету «Львівська політехніка» при розробці навчально-методичних матеріалів та викладанні дисциплін «Адміністрування публічними процесами» й «Електронне самоврядування» (довідка № 67-01-471 від 12.03.2021 р.).

6. Відповідність дисертації та автореферату встановленим вимогам

Роботу викладено у науковому стилі з дотриманням логічної послідовності подання матеріалу. За всіма ознаками дисертація та автореферат відповідають встановленим Міністерством освіти і науки України вимогам до дисертацій на здобуття наукового ступеня доктора наук. Автореферат ідентично відображає зміст дисертації та основні положення наукової новизни. Наукові положення, висновки та рекомендації, представлені на захист, не містять наукових результатів, викладених у кандидатській дисертації.

7. Дискусійні положення та зауваження щодо змісту дисертації

В цілому позитивно оцінюючи наукове та практичне значення одержаних автором результатів роботи, необхідно відмітити низку положень дисертації, які можна віднести до категорії дискусійних і таких, що потребують додаткових пояснень та аргументованого уточнення, зокрема:

1. Автором наголошується на необхідності активізації співробітництва територіальних громад, що вимагає більш детального вивчення законодавчих можливостей напрямів співробітництва, особливо для застосування проектів стратегічного значення, які стимулюватимуть зростання соціально-економічного розвитку територій. У роботі наголошується на принципах, на яких має ґрунтуватися співробітництво, механізмах організації і ефективних формах співробітництва, специфіці проектів та перевагах, які отримують громади в результаті їх реалізації. Доробок автора доцільно було подати у вигляді чітких пропозицій до Закону «Про співробітництво територіальних громад», зокрема щодо удосконалення порядку укладення договорів про співробітництво територіальних громад, надання можливості приєднуватись до вже організованого співробітництва за спрощеною процедурою, що сприятиме ефективнішій організації міжмуніципального співробітництва та реалізації територіальними громадами спільних проектів для покращення якості надання публічних послуг жителями, розвитку територіальних громад (С. 335- 363).

2. Піднімаючи проблему вирівнювання фінансово-інвестиційних можливостей соціально-економічного розвитку територіальних громад, автор акцентує увагу на запровадженні державної підтримки економічно слабозвинених громад. Хоча в роботі розкрито особливості бюджетного та податкового вирівнювання, однак недостатньо уваги приділено питанню, які ж все ж таки перспективи розвитку саме таких громад, в тому числі і щодо можливостей нарощення їх інвестиційного потенціалу.

3. Наголошуючи на важливості використання, перевагах та особливостях нормативно-правової регламентації механізму державно-приватного партнерства (с. 264; 336-343), слід було сконцентрувати увагу на низці заходів в сфері підтримки цих процесів європейськими партнерами в рамках міжнародної

технічної допомоги. Прикладом такої співпраці може бути, наприклад, спільний проект Уряду Швеції та Програми розвитку ООН «Посилене партнерство для сталого розвитку», мета якого навчити українські місцеві органи влади залучати місцевий бізнес, громадські організації, їхні ресурси для спільного розроблення і впровадження проектів розвитку.

4. На рис. 3.5 (с. 143) автором представлено систему фінансово-інвестиційного забезпечення розвитку територіальних громад, де відображено мету, завдання, інструменти цієї системи, однак вбачається за доцільне узагальнююче представлення задекларованої автором концепції формування системи фінансово-інвестиційного забезпечення розвитку територіальних громад, яка б не тільки розкривала сутність та складові об'єкту дослідження, а й позицію автора щодо визначення пріоритетів її удосконалення, які задекларовані і розглядаються в роботі.

5. Автором задекларовано методологічний підхід до дослідження процесів фінансово-інвестиційного забезпечення розвитку територіальних громад, в якому з-поміж інших напрямів/пріоритетів задекларовано транскордонне співробітництво. Однак, у роботі недостатньо уваги приділено питанню поглиблення економічних, соціальних та інших відносин між територіальними громадами саме на міждержавному рівні і, які переваги мають територіальні громади, залучені до такого виду співпраці.

Разом з тим, зазначені дискусійні положення не зменшують наукову та практичну цінність представленого дослідження.

8. Загальні висновки

Дисертаційна робота Сірика Зіновія Орестовича «Фінансово-інвестиційне забезпечення розвитку територіальних громад в умовах адміністративно-територіальної реформи» є завершеною науковою працею, в якій отримано науково обґрунтовані результати, що в сукупності надають подальший розвиток теоретико-методологічних засад, методичних підходів та прикладних аспектів удосконалення системи фінансово-інвестиційного забезпечення розвитку територіальних громад в умовах реформування місцевого самоврядування й

територіальної організації влади в Україні.

Роботу виконано на високому науково-методичному рівні. Дослідження логічно структуроване, є цілісним, носить завершений характер, містить наукову новизну та практичну цінність. В опублікованих працях автора повною мірою відображені основні положення дисертаційної роботи. Обсяг та оформлення дисертації, в цілому, відповідають пп. 9, 10, 12, 13 «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України № 567 від 24.07.2013 р. зі змінами, внесеними згідно з Постановами Кабінету Міністрів України № 656 від 19.08.2015 р. та № 1159 від 30.12.2015 р.

Таким чином, на підставі проведеного аналізу, можна зробити висновок, що дисертаційна робота «Фінансово-інвестиційне забезпечення розвитку територіальних громад в умовах адміністративно-територіальної реформи» за своїм змістом повністю відповідає паспорту спеціальності 08.00.05 - розвиток продуктивних сил і регіональна економіка, а її автор Сірик З. О. заслуговує на присвоєння наукового ступеня доктора економічних наук за вказаною спеціальністю.

Доктор економічних наук, професор,
професор кафедри фінансів,
банківської справи та страхування,
ректор Луцького національного технічного університету

І.М. Вахович